

IN MEMORIAM

Miquel Porter, un humanista historiador del cinema

Palmira González López
UNIVERSITAT DE BARCELONA

El passat 18 de novembre morí a Altafulla (Tarragona) el doctor Miquel Porter Moix, nascut a Barcelona el 10 de maig de 1930. Durant trenta-cinc anys, ha estat professor d'Història del Cinema al Departament d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona, passant per tots els esglaons de la docència universitària fins a arribar a catedràtic i professor emèrit. Els darrers anys de la seva carrera professional, de 1996 a 2001, va ser també rector-president de la Universitat Catalana d'Estiu.

Evocar la figura i l'obra del professor Miquel Porter en una revista universitària d'història com aquesta i fer-ho sota l'epígraf *in memoriam*, m'obliga, d'una banda, a procurar la màxima fidelitat als fets i, de l'altra, a adoptar una perspectiva segons la qual la imatge aquí dissenyada sigui vàlida per al record col·lectiu en el futur. Al mateix temps, el fet que la persona de què es tracta és un amic amb el qual he compartit molts anys de col·laboració en la feina docent i investigadora, m'exigeix igualment fidelitat a la meva memòria personal. D'aquesta manera, fets narrats i judicis han de sortir necessàriament del rebost dels propis records i allò que diré *in memoriam* no ha de ser sinó una pàl·lida còpia del que hi ha *in memoria*, és a dir, una imatge *ex memoria*.

La proximitat personal, l'amistat entre l'evocadora i l'evocat, ¿ha de treure validesa històrica a aquesta evocació? Crec que no necessàriament. Bé és cert que un dels postulats més importants per a qualsevol historiador biògraf podria resumir-se en la frase evangèlica *«pels seus fruits els coneixereu»*: mireu sobretot les obres. Però ¿pot inferir-se d'això que el coneixement dels fruits serà més vàlid si no es coneix l'arbre que els ha fet que si els fruits provenen d'un molt conegut arbre del jardí? En tot cas, el coneixement dels fruits hauria de ser més precís en aquella persona que coneix també l'arbre. (Un altre tema és el de la pretesa objectivitat dels judicis; d'allò, encara que posem tots els esforços per aconseguir-ho, se n'encarregarà finalment la història com a obra col·lectiva.)

Treballador

Potser una de les primeres coses que em van impressionar de Miquel Porter quan el vaig conèixer com a alumna, allà cap a l'any 1970, fou la seva increïble capacitat de treball. I potser una de les últimes coses que més m'han impressionat d'ell ha estat la mateixa, la seva insòlita capacitat de treball. Era un treballador infatigable. Just quan anàvem en tren cap a Altafulla a acompanyar la seva família el dia de la seva mort, una de les persones col·laboradores seves més properes en aquests darrers temps em deia: *«Avui, quan ha sonat el telèfon per informar-me que havia mort, jo pensava que seria el Miquel que volia preguntar-me per les activitats més urgents de l'agenda...»*. Li va arribar la mort en plena feina, que confirma la seva condició de treballador, de la qual se sentia orgullós. Si mai li comentaves com era possible portar aquell ritme de treball, et responia amb naturalitat i bon humor: *«He hagut d'aprendre a treballar al menjador de casa, envoltat de sis fills petits.»*

No solament s'enorgullia de la seva condició personal de treballador, sinó que sempre es va proclamar membre integrant i militant de la classe treballadora. Pocs trobareu entre les persones més destacades de la vida ciutadana que comencin la seva autobiografia amb aquestes paraules: *«La vocació del meu pare per la llibreria li vingué de la pobresa, de la misèria... Quan el meu avi va venir a Barcelona (1913) i es va establir com a allò que pomposament es deia magatzemista de draps, és a dir, drapaire, el meu pare, que tenia aleshores dotze anys, anava amb l'avi per les cases*

amb el carretó agafant i guardant a part, a la rebotiga, tots els llibres que arreblegava.»¹ Aquest sentiment de vinculació a la classe obrera, aquesta consciència de classe i amor per la justícia, és un dels aspectes que no tothom destaca quan parla de Miquel Porter; jo, però, el considero fonamental. No podem oblidar que, entre les nombroses activitats de lluita social que va dur a terme durant la seva vida, va esmerçar moltes hores del seu temps a la direcció d'un sindicat d'àmbit nacional, la Intersindical - CSC (Confederació Sindical de Catalunya), del qual va ser secretari confederal (1990-1998) i posteriorment, president emèrit.

Patriota

Comentava el doctor Porter en l'entrevista abans citada que, quan tenia set anys, a la redacció escolar típica en què es demanava «*Què voldràs ser quan siguis gran?*», ell va escriure que desitjava ser «*historiador i pare de família*» (pàg.16). De manera que, sent un infant, ja va formular el que seria un dels trets fonamentals de la seva vida: el patriotisme, en el sentit més genuí d'aquest terme. Des de llavors, es definia com a *pater familias*, és a dir, com a persona vinculada a un tronc familiar, a un *génos*, al qual pretenia donar continuïtat, i alhora com a *pater patriae*, ciutadà i membre d'un poble, al qual sempre havia de ser fidel. ¿Oï que resulta fàcil d'entendre per què es va dedicar a l'estudi de la història i particularment a la recuperació del «patrimoni» català?

Per conèixer la seva condició primària de *pater familias*, només l'havies d'acompanyar una mica en la seva vida privada. De seguida hi trobaves un extraordinari amor a la seva dona, la Guillemette, i als seus fills, una dedicació tan total i incondicional com gairebé mai no he trobat en un home públic i tan atrafegat com ell. (Em permetreu, però, que deixi

¹ Vegeu l'extensa entrevista, amb caràcter autobiogràfic, que li van fer i que ha estat publicada al llibre de J. M. GARCÍA FERRER i MARTÍ ROM, *Miquel Porter Moix*, editat per l'Associació del Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya (Barcelona, 2000), pàg.9 i seg.

D'aquest llibre en trauré algunes dades i referències, segons indico en el lloc corresponent. Com que les citacions que faré es refereixen totes a aquesta entrevista-autobiografia, em limito a posar entre parèntesi, al costat de cada citació, la pàgina del llibre en la qual es pot localitzar.

l'evocació d'aquelles familiars tardes de diumenge a can Porter per a pàgines més íntimes). Igualment, és inconcebible la personalitat d'en Miquel sense tenir en compte el respecte, l'afecte i el reconeixement que sempre professà envers els seus pares i germans. La seva família —inclosos ascendents, descendents i col·laterals— fou l'ànima de tota la seva activitat, *le foyer*, la llar.

Catalunya ha estat per a en Miquel el perllongament de la llar, la gran família on havia nascut, de la qual s'havia nodrit i a la qual es devia per sempre i amb goig. Per això, mai no es trobà en ell la més petita fissura en la seva professió patriòtica nacional. No cal insistir-hi. Tothom coneix el sentit d'afirmació catalana que ha presidit l'acció pública i privada de Miquel Porter, des de la més senzilla xerrada fins a la seva militància a Esquerra Republicana i les participacions a les altes esferes de la política, com a diputat del Parlament de Catalunya i cap del servei de Cinematografia de la Generalitat. Encara que no va ser pròpiament un professional de la política i que sovint deia que no se sentia del tot com un típic home de partit, tota la seva vida fou decididament consagrada al servei del seu poble.

En aquest punt, inseriré una experiència personal que considero prou significativa. Jo, immigrant, filla d'immigrants, casada amb un immigrant, amb fills nascuts a Barcelona i Còrdova, he après a estimar Catalunya com a pàtria d'adopció, sense deixar d'estimar Andalusia, la meua pàtria, i sentir-me alhora compatriota de tots els habitants del món... i això, en gran part ho dec a en Miquel Porter i la seva família, a la seva actitud de comprensió exquisida i gairebé infinita. Sens dubte, el meu cas —tot i que em consta que no sóc l'única que ha de reconèixer aquest servei a en Miquel— és ben modest; l'aporto aquí només com a testimoniatge de gratitud vers una manera d'entendre un catalanisme obert a tothom. El mateix respecte i la mateixa admiració que aquest home sentia pel seu poble, els feia extensius a tots, no solament en teoria, sinó en la pràctica diària; així, va fer que ens sentíssim catalans molts que no ho som de naixement.

Home de lletres

Quan aplico aquesta denominació a en Miquel Porter, no ho faig, evidentment, en el sentit oposat a «home de ciències», sinó en el sentit més comú de l'expressió, equivalent a persona «de llibres», que dedica bona

part del seu temps a la lectura i l'escriptura, i que, en conseqüència, té amplis coneixements i pot ser considerat un intel·lectual. En certa manera, significaria alguna cosa d'oposada a «home d'acció», tot i que en aquest cas, estranyament, no ho és. Tothom, quan parla d'en Miquel, destaca la seva faceta d'home d'acció, conferenciant, promotor de constants iniciatives, sempre a primera fila de l'animació cultural. Tanmateix, sembla que s'oblida o es desconeix l'altre aspecte, la seva condició d'estudiós, de veritable home de lletres. Sense aquest altre aspecte, però, considero que li faltaria alguna cosa d'essencial a la seva imatge més autèntica.

Cal no oblidar l'ambient familiar, del qual ell mateix deia: «*A casa, en lloc de fer-nos callar quan encetàvem qualsevol conversa, sempre hi havia interès pel que dèiem i pensàvem. Això, junt amb els 20.000 llibres que hi havia a casa, em va modelar. Als cinc anys ja llegia com un desesperat, dins d'un clima d'absoluta obertura i llibertat.*» (pàg.10). La seva familiaritat amb els llibres és la d'un professional que, des dels catorze anys d'edat fins passats els quaranta-cinc, ha treballat diàriament a la llibreria del seu pare, especialitzat en la secció de llibres de vell. D'altra banda, a més d'expert, fou un enamorat dels llibres i un constant lector. N'és prou significativa aquesta frase seva: «*Ara que estic a punt de jubilar-me, si m'arribés la meua economia, potser tornaria a la dèria de tota la vida: tenir una botigueta de llibres de vell, només pel plaer de tenir-la. Els llibres poden ser uns objectes que s'estimen, i s'arriben a estimar molt!*» (pàg.15).

Els que hem tingut la sort de freqüentar casa seva, sabem com els llibres hi tenen un lloc —i una consideració— de privilegi: ho envaeixen tot, fins els racons més insòlits, compartint espai amb la música i els quadres. I sabem com aquells llibres resten sempre «vius», de manera que passen d'unes mans a unes altres constantment, sempre subministrant aclariments o dubtes entre habitants i visitants. Llevat del que aprenia a la feina i al carrer, aquest era l'estudi principal del doctor Porter, on trobava la pau d'esperit per fer la feina més callada d'historiador i escriptor, que mai no va deixar.

Una de les característiques més notables de la seva vida intel·lectual és la d'haver sabut combinar molt bé les lliçons de llibres i mestres amb les lliçons de la vida: tant li podia impressionar una idea llegida en un llibre, com una frase escoltada en el metro o un gravat contemplat a la llibreria (una altra faceta poc coneguda d'en Miquel: era un magnífic especialista en

gravats). I les relacionava sempre, totes aquestes fonts de coneixement. En diverses ocasions em va explicar com es preparava els exàmens d'història quan estudiava a la facultat: portava a la butxaca totes les estampes (d'obres d'art, edificis, carrers, personatges, paisatges, etc.) que havia pogut arreplegar a la botiga sobre l'època històrica que havia d'estudiar i, tot repassant les estampes, anava buscant la manera de compaginar el que deien els llibres d'història acadèmica amb el que deien aquelles imatges de la vida social. Així, evidentment, els seus exàmens gaudien d'un aire de coneixement totalitzador i viu que rarament es trobava en altres alumnes.

M'atreviré a dir el següent: aquest estil d'entendre la història, com a teixit viu i complex, ha estat sempre la característica que ha encisat els seus alumnes i, a vegades, no ha estat ben compresa per alguns dels seus col·legues. Ara, però, que la història vol ser menys ambiciosa en el seu abast teòric i en les seves dimensions d'espai-temps, i que tanmateix cerca la comprensió de la complexitat en àmbits més limitats, potser la manera de comprendre el treball historiogràfic de Miquel Porter resulta molt més actual del que alguns crítics han volgut veure.

En aquesta línia integradora del coneixement, destacaré una altra qualitat: Miquel Porter va ser un home de conversa, d'escoltar i parlar. És interessant observar com, durant la primera meitat dels anys cinquanta, quan ell estudiava història a la Universitat de Barcelona, va participar en nombroses tertúlies en les quals figuraven destacats personatges de la cultura catalana, molts d'ells represaliats pel franquisme. Aquestes tertúlies i clubs semiclandestins constituïen una espècie d'universitat a l'ombra, com molt bé s'explica en el llibre de la biografia de Miquel Porter al qual ens referim (pàg.17-22). Recordem el grup universitari que va crear la revista clandestina *Curial* (1949-1951), format per Antoni Comas, Joaquim Molas, Joan Ferran Cabestany, Albert Manent i el mateix Porter, i que va organitzar sessions dirigides per especialistes en diferents temes humanístics i artístics, així com el *Club 49* amb seu al passatge Permanyer, que feia activitats culturals amb participació de la intel·lectualitat barcelonina de l'època, o, fins i tot, els Estudis Universitaris Catalans, de caràcter no oficial, però que reunien alumnes al mateix domicili d'importants professors i homes de ciència. En Miquel acostumava a assistir a les sessions sobre història del doctor Ferran Soldevila i sobre art

del doctor José Miliqua i Alexandre Cirici... Però no cal remuntar-se a cinquanta anys enrere; qualsevol persona que l'hagi conegut durant qualsevol etapa de la seva vida pot explicar com han estat de substanciosos i apassionants els col·loquis amb en Miquel en acabar una classe o una conferència o simplement en el bar de la facultat o en el despatx o en un viatge. Hi havia en ell un tarannà socràtic, una manera «dialogal» de crear i transmetre coneixement, que el distingia.

Comunicador

Potser és aquest l'aspecte més conegut del doctor Porter i, sens dubte, el més difós pels mitjans de comunicació. I és cert. Ha estat un dels nostres millors i més valorats «comunicadors socials» —entenen aquest terme en el nou sentit de «persona amb facilitat per expressar-se i connectar amb un ampli públic»—. A part d'algunes intervencions —destacables, però breus— com a actor o intèrpret en el món de l'espectacle, la seva activitat en la comunicació pública s'ha centrat sobretot en la difusió del fet cinematogràfic mitjançant dues modalitats: l'oral (cursos, conferències, cinefòrums...) i l'escripta (articles de crítica a la premsa). La seva producció en ambdues modalitats és gairebé incomptable. No és fàcil trobar actualment a casa nostra cap altra persona en l'àmbit del cinema que el superi en el conjunt de les seves intervencions i en el reconeixement públic de la seva feina. Deixo a part el que significa la seva tasca comunicadora en l'àmbit universitari, com a professor; d'això en diré alguna cosa més endavant.

Quan va acabar la llicenciatura en història i es va casar (l'any 1955)², ja havia iniciat Miquel Porter les primeres passes en l'expressió pública. Hem fet referència als articles publicats a la revista universitària clandestina *Curial* (1949-1950), sis articles molt significatius pel que anunciaven les seves temàtiques. Però, sens dubte, el més important que s'ha de destacar

² Encara que en forma de nota, em sembla absolutament imprescindible fer esment de la seva dona, la Guillemette Huerre, bretona-francesa, amb la qual va tenir sis fills. Fins que ella va morir, l'any 1998, va ser l'ànima de la casa i la més fervent i eficaç col·laboradora de les activitats intel·lectuals i socials d'en Miquel. Sense la Mette, com li dèiem els més íntims, la vida i l'obra d'en Miquel hauria estat molt diferent amb tota probabilitat. Llicenciada universitària, com ell, entre altres qualitats excel·lents, va ser la responsable de mantenir i fomentar l'amor per la música a la família.

en aquestes dates és la creació del Teatre Viu, junt amb en Ricard Salvat (catedràtic d'Història del Teatre a la Universitat de Barcelona i un dels directors més qualificats de la nostra escena). Tots dos es van conèixer quan encara estudiaven a la facultat i, a proposta d'en Miquel, van posar en marxa una idea realment innovadora: fer actuacions teatrals improvisades, que podien prendre origen o bé d'una lectura sense acabar o bé de la ficció d'una situació concreta de la vida real. Pel que sembla, la preparació dels actors (ben pocs; ells dos i l'Elena Estellès o algun altre dels que ja treballaven amb Salvat) es feia en sessions intensives a casa del pare d'en Miquel i allà mateix van fer les primeres actuacions amb públic. Mitjançant invitacions de persones conegudes, arribaren les actuacions públiques i el Teatre Viu va ser conegut a la ciutat en la segona meitat dels anys cinquanta; entre altres actuacions, van ser invitats pel doctor Obiols a fer una mena de psicodrames amb els malalts mentals de l'Hospital Clínic³ i, fins i tot, els van cridar per col·laborar amb l'Agrupació Dramàtica de Barcelona (ADB), una organització teatral vinculada al Cercle Artístic Sant Lluc, que va ser activa a les darreries dels cinquanta i primers anys dels seixanta. Miquel diria, més tard, d'aquestes actuacions teatrals que, per a ell, tenien fonamentalment la finalitat de preparar actors que trenquessin la mania de sobreactuar pròpia dels actors espanyols de l'època.

Una altra de les primeres sortides en públic de Porter va ser mitjançant l'actuació musical com a cantant i membre fundador de la Nova Cançó⁴, integrat en el grup Els Setze Jutges. Ell mateix ho comenta àmpliament en el llibre biogràfic al qual ens hem referit anteriorment (pàgs.27-33): després de fer referència a l'ambient musical de la seva família i a la pròpia formació, explica com van sorgir aquelles cançons amb la finalitat de crear un moviment a favor d'una música popular actual en català i com es va consolidar el grup que

³ Aquestes actuacions en el Clínic em fan pensar inevitablement en una de les millors pel·lícules de la nostra cinematografia recent: *Mones com la Becky* (1999), de Joaquim Jordà i Núria Villazán. En tots dos casos, fer intervenir malalts mentals en una representació de teatre és un tema destacat, així com la improvisació dels diàlegs.

⁴ El moviment de la Nova Cançó ha tingut molts comentaristes i historiadors recents a Catalunya, des de la reedició discogràfica a nombroses cròniques i reportatges difosos pels diferents mitjans de comunicació. Es pot consultar el llibre *Nova Cançó* de Jordi GARCIA SOLER, Barcelona, Edicions 62, 1976.

les va fer i difondre arreu del país. El significat nacionalista n'era evident, tot i que les lletres no podien tenir caràcter polític explícit, i així ho va entendre el públic català, que va rebre aquesta iniciativa com una de les fites més eloqüents de la vitalitat de la cultura pròpia en moments ben foscos del franquisme. Corrien llavors els anys del quinquenni 1960-1965.

Entre 1960 i 1975 va ser l'època més gloriosa del cineclubisme català, i de nou trobem en Miquel com una de les persones més compromeses i més actives en aquest moviment. De fet, ja havia estat cofundador del famós Cercle Lumière de l'Institut Francès de Barcelona l'any 1949 —amb la participació d'altres, com A. Cirici, S. Gasch, Nadal Rodó, Rafael J. Sàlvia, Francesc Vicens, E. Ripoll Freixes— i va ser el responsable de les seves sessions durant els primers cinc anys. Una altra de les actuacions de la qual se sentia més orgullós fou la creació, junt amb la seva dona Guillemette, del primer cineclub infantil de Catalunya, l'any 1964, a la casa Aixelà de fotografia i cinema.⁵ També va participar en la fundació de la cooperativa Drac Màgic el 1968, dedicada a la didàctica del cinema. Durant quinze anys com a mínim, Miquel Porter es convertí en l'home imprescindible dels fòrums als cineclubs de tot el territori català. Li cedim la paraula: «Vaig participar en tots els cineclubs de l'època, tant de Barcelona com d'arreu de Catalunya... Fent presentacions de cinefòrum, a vegades dormies en una masia, altres en una pensió, algunes a la casa d'un organitzador... Conec tot el país, i es pot dir que he recorregut tota la geografia... En els cinefòrums de l'època, la pel·lícula era gairebé sempre l'excusa. A vegades sí que se centrava molt la discussió sobre la pel·lícula, però segons fos el públic, aquesta podia ni tan sols aparèixer en la discussió, i la política i les qüestions socials ho acaparaven tot. És una època de la qual jo estic especialment satisfet, perquè va servir per a la formació de grups força homogenis que després, quan va arribar la democràcia, estaven més o menys consolidats...» (pàg.50-51).

Pel que fa a articles publicats per Porter a la premsa de Catalunya, són moltíssims i abasten llargs períodes de temps. Només dels apareguts

⁵ D'aquesta experiència sortí un del llibres catalans primerencs sobre cinema infantil, una autèntica joia per ensenyar als infants els recursos més bàsics del llenguatge fílmic, escrit en col·laboració amb la Guillemette Huerre i titulat *Cinema per a infants* (1963). Observeu que s'estava encara a anys llum de l'estudi del cinema a les escoles.

entre 1960 i 1985, he comptabilitzat uns 1.800 articles: 145 a la revista mensual *Serra d'Or*, de 1960 a 1984; 667 al setmanari *Destino*, entre 1962 i 1975; 162 al setmanari *Jano*, revista de medicina i humanitats, de 1976 a 1981; 764 al diari *Avui*, on va portar la columna de crítica cinematogràfica entre 1976 i 1981; i ocasionalment, en moltes altres publicacions com ara *L'Avenç*, *Fulls de Cinema*, *D'Art*, *Cuadernos de Pedagogía*, *El Ciervo*, *Revista de Catalunya*, *Revista Musical Catalana*, etc. Un cop va ser nomenat cap del Servei de Cinematografia de la Generalitat, va anar deixant les col·laboracions fixes; però ha continuat escrivint i publicant sobre cinema fins a l'actualitat.⁶

Tinc davant meu una llista de gairebé un parell de milers de títols d'articles seus. Vaig mirant títols i títols i estic meravellada de la varietat, la riquesa, l'oportunitat i l'originalitat temàtica que reflecteixen. Les pel·lícules que comenten són moltes i molt significatives; però no es tracta solament de crítica cinematogràfica: pots trobar-hi lliçons d'història del cinema, reflexions constants sobre la situació del cinema al nostre país, reculls i comentaris de cinematografies d'altres països, articles sobre temàtiques i gèneres, sobre política cinematogràfica, sobre directors i grups, etc. Què es pot dir d'aquesta immensa obra dispersa? Que té un valor extraordinari per a la història del cinema a Catalunya i que reclama urgentment un estudi a fons i en detall, si és que volem conservar l'aportació d'un home que tant ha fet pel coneixement i la difusió del cinema a la seva pàtria durant més de cinquanta anys. Què es pot dir de la seva obra com a crític? Ell n'havia fet l'elogi dels que considerava els seus mestres: Sebastià Gasch, Josep Palau i Guillem Díaz Plaja.⁷ Nosaltres, per ara, només repetirem el que ell mateix va dir amb la seva característica modèstia: *«Jo sempre he intentat en les meves crítiques informar l'espectador: que aquest sabés de què anava la cosa. I ara, en lloc d'una informació seriosa, buscada a costa d'esforços, tot es redueix a la informació del press-book, la que facilita la distribuïdora... El meu model (de fer crítica) és tret, i no em fa cap vergonya dir-ho, d'una cosa que*

⁶ Concretament el mateix dia de la seva mort, li pensaven recordar que havia de fer un article per a *Serra d'Or*.

⁷ Vegeu «Una glosa per a tres mestres», a *Cinematògraf* vol.2 (1985), pàg.267-276.

haviem discutit molt sovint amb Alexandre Cirici Pellicer. Va ser ell qui em va dir que, quan es vol exercir de crític, s'ha de tenir sempre en compte que qualsevol rave, per molt que ho sigui, existeix; la seva existència no pot ser negada, s'ha de ser conseqüent: té el dret que se'n parli. D'altra banda, tota obra té una voluntat d'expressió, vol dir unes coses...» (pàg.42). Aquest principi bàsic, «tot té el dret que se'n parli», té molt a veure amb un dels aspectes més fonamentals de la personalitat d'en Miquel, la comprensió més absoluta envers la persona o la cosa aparentment més insignificant. (Naturalment, es tracta d'un principi poc acceptat d'ordinari per la crítica.)

Historiador

Si hem afirmat que la faceta de comunicador o, dit de manera més atrevida, d'activista cultural, és la més coneguda pel públic en general sobre Miquel Porter, no es pot dir el mateix de la d'historiador del cinema. Ja és habitual que els aspectes d'investigació quedin més amagats i siguin menys coneguts: el treball científic no és notícia, si no és en determinats moments espectaculars. En aquest cas, som nosaltres, els historiadors, que tenim el deure de manifestar aquest rerefons de la recerca i fer parlar al silenci dels laboratoris o de les biblioteques sobre les aportacions que determinats personatges fan o han fet a la ciència. Aquesta tasca d'informar i, si cal, elogiar la feina investigadora d'un company no s'acostuma a fer, bé perquè cadascú està capficat en el seu treball immediat, bé perquè el reconeixement no és moneda habitual entre col·legues o bé perquè, a més d'informar, s'han d'emetre uns judicis sobre l'obra feta i això és sempre comprometedor i gens fàcil.

Personalment considero que l'aspecte més destacable de la figura històrica del doctor Porter és la seva aportació com a historiador del cinema i professor o mestre. No ho dic solament per haver estat col·laboradora seva durant molts anys en aquestes feines, sinó perquè em consta amb certesa que darrere de tants cinefòrums i de tants articles de crítica i d'altres, darrere de les classes universitàries impartides durant més de trenta anys i dels cursos impartits fora i dins de la universitat, darrere d'això, hi ha hagut hores i hores d'estudi, de reflexió i de pacient recerca. En Miquel no era un home de parlar per parlar, sinó que era prou conscient que la seva paraula

sempre havia de portar els oients vers nous nivells de coneixement, i d'això se'n sentia plenament responsable. A més, les seves obres publicades avalen ben clarament, amb resultats prou importants, aquesta tasca de recerca a què em refereixo. Em limitaré a recordar algunes dades i a fer finalment una breu apreciació de la seva obra en conjunt.

L'objecte principal, encara que no exclusiu, de la recerca històrica de Porter ha estat el cinema català i el cinema a Catalunya. I la primera cosa que vull remarcar és la seva extraordinària aportació com a recuperador de material cinematogràfic. Com que treballava a la llibreria del seu pare i era prou conscient que la història del cinema a Catalunya estava per fer i no hi havia material a les mans per fer-la, va demanar permís al pare per utilitzar un parell de salons de la casa del carrer Canuda on era la llibreria i guardar-hi tot tipus de material relacionat amb el cinema. Durant els anys seixanta i inicis dels setanta, va aconseguir una molt extensa col·lecció de llibres i revistes de cinema, màquines, fotografies i tot tipus de documentació de primera mà; també va obtenir pel·lícules en diferents formats i de diferents procedències. Tot allò constituí la Col·lecció Cinematogràfica Catalana (CO.CI.CA) de Porter Llibres, que passaria finalment a la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya. D'altra banda, en Miquel sempre va fomentar la recuperació del patrimoni fílmic arreu: quan anava pels pobles i visitava antics cinemes o coneixia persones que havien tingut relació amb la indústria o la projecció, o bé, a la universitat, quan demanava als alumnes de fer treballs de recerca sobre el cinema al seu barri, poble o comarca. Entorn a l'assignatura d'Història del Cinema a la universitat, cada curs s'estan fent classes teòriques i es fan pràctiques relacionades amb la recuperació, classificació i conservació del patrimoni fotogràfic i cinematogràfic. Tot allò és posar les bases documentals indispensables per fer història. Encara que no ho sembli, la història del cinema, no obstant la seva modernitat, exigeix una important feina «arqueològica», atesa la descurança —fruit d'una vella infravaloració— de què han estat objecte les produccions cinematogràfiques.

Sobre aquesta base, en bona part de primera mà, Miquel Porter va anar aixecant una construcció que no existia com a tal prèviament: la història del cinema a Catalunya. El mèrit —i és un mèrit extraordinari— és gairebé del tot seu: el somni, el projecte, els fonaments i les parets mestres de l'edifici han

estat aixecats a base de la seva constància i dedicació; el que hi havia abans no era gran cosa i es trobava dispers, i el que hem pogut afegir altres més tard ha partit sempre de la seva construcció i, en molts casos, depenent del seu impuls i dels seus consells. Tan sols enumeraré els títols dels llibres seus que considero més importants des del punt de vista d'història del cinema català: un capítol dedicat al cinema català del llibre *Cent anys de vida catalana*, dirigit per Ferran Soldevila (Alcides, Barcelona, 1957); el que pot ser considerat primer llibre dedicat exclusivament al cinema català, *Cinematografia catalana*, escrit juntament amb la seva dona, Guillemette Huerre (Moll, Palma de Mallorca, 1958); una primera obra de caràcter teòric, *Cinema: final de trajecte i començament d'utopia* (Dalmau, Barcelona, 1961); el llibre que ha estat referència obligada durant molts anys per als estudiosos del cinema als països catalans, en col·laboració amb M. Teresa Ros Vilella, *Història del cinema català* (Taber, Barcelona, 1969); el llibre que recull la seva tesi doctoral, llegida a la Universitat de Barcelona l'any 1975, *Adrià Gual i el cinema primitiu de Barcelona (1897-1916)* (Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1985); i el que, d'alguna manera, recull, ajorna i complementa els anteriors, *Història del cinema a Catalunya: 1895-1990* (Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1992). A aquests, s'han d'afegir obres importants que tracten de cinema més enllà de l'àmbit català, com ara: *Historia del cine ruso y soviético. Vol. I: De los inicios a 1930* (Ediciones de Cultura Popular, Barcelona, 1968) i les dues obres més recents, de les quals ha estat responsable d'investigació, *Fons de nitrats de la Filmoteca, vol. I: Films de ficció* (llibre i CD, Barcelona, 2000) i *vol. II: Films de no-ficció, 1896-1923* (CD, Barcelona, 2004), editades per la Filmoteca de Catalunya. Encara podríem seguir enumerant molts més treballs estrictament d'història del cinema apareguts en forma de capítols de llibres, pròlegs o introduccions, en revistes, aportacions a congressos, conferències, cursos, etc. En conjunt i pel que fa a la historiografia cinematogràfica a Catalunya, l'obra de Miquel Porter és de primera magnitud. Això és inqüestionable.

És evident que una mirada més precisa ens permetria veure-hi aspectes nous de la seva vàlua i també, per què no dir-ho, d'altres més discutibles i fins i tot llacunes i problemes d'enfocament teòric o d'interpretació. Atesa la limitació d'espai i el caràcter d'aquest article *in memoriam*, jo només indicaré a continuació breument els punts que

considero bàsics en una consideració global. 1) Miquel Porter ha estat l'historiador que més ha estudiat i que més ha aportat a la construcció de la història del cinema a Catalunya. 2) La seva ingent feina de recuperació del patrimoni cinematogràfic constitueix una base indispensable per a la fonamentació del treball historiogràfic. 3) Les seves obres publicades representen un «corpus» sòlid de caràcter informatiu sobre la història del cinema català i un intent important de donar coherència interpretativa dins d'aquesta matèria. 4) No solament ha establert bases per a la història del cinema català, sinó que ha fet aportacions destacables en l'estudi d'altres cinematografies, com ara l'expressionisme alemany, el cinema soviètic i cinemes de països considerats del Tercer Món. 5) Ha estimulat i potenciat molts altres historiadors del cinema i ha respectat sempre altres línies d'investigació diferents a les seves. 6) Sempre ha considerat la seva obra oberta a revisions, reelaboracions, discussions i ampliacions, així com susceptible de ser complementada —fins i tot, millorada— des de noves perspectives històriques. 7) Oblidar o prescindir en el futur de l'obra historiogràfica de Porter, és senzillament impossible si es vol fer història del cinema a Catalunya o a l'Estat espanyol; elevar-la a categoria d'obra perfecta i indiscutible, tampoc no es pot fer, senzillament perquè no ho és i perquè seria anar en contra del pensament i de la voluntat expressa del seu autor.

Professor i mestre

El marc principal on ha tingut lloc la feina investigadora del doctor Porter ha estat la Universitat de Barcelona, concretament al Departament d'Història de l'Art, on ha estat professor i catedràtic de la matèria d'Història del Cinema des de l'any 1969, que va ser cridat pel doctor Alcolea per participar en una nova planificació d'estudis de l'antiga Facultat de Filosofia i Lletres, fins un any abans de la seva mort. La introducció de la història del cinema dins d'un pla d'estudis universitaris va ser una novetat important; la Universitat de Barcelona fou una de les primeres d'Espanya a fer-ho dins de la Facultat de Geografia i Història. L'increment de l'alumnat i l'interès de la matèria ha comportat un desenvolupament important, de manera que d'un sol professor de l'assignatura hem passat a ser darrerament cinc (incloent-hi en Miquel, que ens ha coordinat com a catedràtic fins fa ben poc).

El paràgraf següent ens permet entendre prou bé l'orientació que ell sempre ha promogut per als estudis de cinema en un departament universitari d'història de l'art: *«De sempre, les meves dèries eren la història i els fets de la comunicació humana. Quan vaig entrar a la universitat [com a estudiant], pensava dedicar-me a la història medieval, però quan feia tercer, em vaig adonar que em preocupaven les qüestions de la comunicació; m'interessava més la història de l'art que la història de tipus 'militar'...»* (pàg.23). Primer de tot, l'assignatura havia de ser d'història, no d'altres disciplines incloses en els estudis de cinematografia (ja que estava inserida en estudis d'història contemporània). En segon lloc, havia de considerar el cinema principalment com a producció d'art, d'un art certament molt complex i amb participació de molts interessos i persones, però que podia i devia ser estudiat com a fenomen de comunicació i d'expressió artística. I finalment, integrada en el Departament d'Història de l'Art, l'assignatura havia de tenir molt present la relació amb les altres arts (de l'espectacle, plàstiques, musicals, literàries, etc.). Aquests criteris s'han respectat en tot moment, encara que també ens hem obert a altres temes complementaris.

Una de les característiques més notables que Miquel Porter donà a les seves classes és que els alumnes havien d'estar en contacte amb la matèria fílmica i la documentació objecte d'estudi. Evidentment, no es pot estudiar història del cinema sense veure les pel·lícules més significatives; per tant, les classes havien d'incloure el visionament dels films: això, en temps passats, en condicions sociopolítiques de dictadura i enmig de la precarietat de mitjans que es donava en l'ensenyament, va donar lloc a fer servir recursos de projecció que ara ens resultarien increïbles i fins i tot còmics, però que eren senzillament lamentables. A més, el professor Porter venia a classe carregat de sobres amb documentació (fotografies, cartells, contractes, guions, fragments de pel·lícula, etc.), agafats naturalment de CO.CI.CA., perquè els alumnes aprenguessin a fer història a partir de les fonts. Com que la documentació era fonamental, els alumnes, dirigits pel professorat de l'assignatura, han anat confeccionant durant molts cursos un arxiu hemerogràfic amplíssim, sobretot el que sortia publicat de cinema a la premsa del país, classificat i conservat al despatx del departament... Tot això ara, en els últims cursos, s'ha convertit en una relació excel·lent amb la Filmoteca de Catalunya, que permet que els alumnes puguin visionar les

pel·lícules principals a la sala de projecció pública i que alguns d'ells participin en el procés de descripció i classificació dels fons fotogràfics, a part de disposar als locals de la facultat de mitjans audiovisuals i informàtics adients.

Si el nucli ha estat sempre l'assignatura d'Història del Cinema, des de ben aviat sorgiren, entorn d'aquesta, altres assignatures amb caràcter optatiu i cursos diversos complementaris (a vegades, sostinguts aquests últims de manera gratuïta per un voluntariat extraordinari d'especialistes). Sense ànim de ser exhaustius, recordem cursos d'història de cinema català i espanyol (pràcticament constants), de cinema rus, asiàtic, africà..., de crítica cinematogràfica, de cinema i història, de metodologia històrica aplicada al cinema, de diferents moviments o temàtiques, de gèneres cinematogràfics, estudis comparatius d'autors o escoles de cinema, anàlisi fílmica, cinema i noves tecnologies, etc. Tot sota la supervisió i l'esperit engrescador del professor Porter, el qual ha estat sempre obert a qualsevol innovació positiva en favor del coneixement del cinema i dels mitjans audiovisuals. Un dels signes més clars d'aquesta obertura intel·lectual es trobaria només mirant l'extensa llista de tesis de llicenciatura i doctorat que ha dirigit sobre cinema; això ens informaria de com ha sabut donar via lliure a línies d'investigació molt variades i, sobretot, de com ha estat professor i mestre de la majoria d'estudiosos, crítics i escriptors de temes cinematogràfics que ara hi ha arreu de la geografia catalana.

Prescindint d'altres qüestions de relleu (com ara, la importantíssima tasca realitzada a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent, així com els cursos i conferències que ha fet en importants institucions culturals estrangeres, entre les quals figuren prestigioses universitats d'Europa i Amèrica), haig de fer esment d'una altra fita destacada en la carrera de Miquel Porter. Fa molts anys que tenia el somni de veure a la seva terra una escola pública de cinema per formar personal que garantís un cinema català estable i de qualitat. Havia lluitat per això des de la seva càtedra, les seves xerrades i les seves curtes estades en càrrecs administratius, però la fundació semblava endarrerir-se indefinidament. Fins que, finalment, els seus esforços i els d'alguns altres que creien en aquest projecte, van arribar a la creació d'un centre adscrit a la Universitat de Barcelona, que imparteix titulació pròpia de graduat superior en cinema i audiovisuals, l'Escola

Superior de Cinema i Audiovisuals de Catalunya (ESCAC), que enguany acaba de complir el seu desè aniversari.

Un home bo

Arribats fins aquí, hi ha dues preguntes inevitables. Primera: És possible fer-hi més? No ho sé; com a mínim, em sembla molt difícil. Segona: D'on ha sortit tanta lluita? A aquesta segona pregunta, m'atreveixo a donar-li una resposta: d'un cor bo, d'un home bo. No ho dic perquè això s'ha de dir quan es fa un escrit *in memoriam*; ho dic perquè justament és el que presideix el meu record, ho dic *ex memoria*. El que més i millor ens resta d'en Miquel és la seva bondat, de la qual són fruit les seves obres, totes les seves obres, fins i tot les que semblen més tècniques i independents dels sentiments. En Miquel va fer professió de bonhomia i la va mantenir fins a la seva mort. Si mai voleu conèixer en Miquel, no llegiu les precedents paraules; pregunteu a tots els pobres de recursos i d'esperit que se li han apropiat i escolteu-los parlar de com han estat acollits. Potser llavors tots acabaríem sabent quina ha estat la seva obra definitiva.